

“BENBUDIY IZDOSHLARI” ILMIY VA IJODIY ISHLAR TANLOVI

шахарлараро ҳамжамиятига самарали интеграциялашувни чуқурлаштириш оркали ташки иктисодий сиёсатни доимий такомиллаштириб бориш вазифаси муҳим аҳамият касб этади. Ўзбекистонда амалга оширилаётган янги босқичдаги ислохатлар самараси туман ва шаҳар иктисодиёти тизимига интеграциялашишга, айниқса, ҳудудий жихатдан яқин мамлакатлар билан савдо – иктисодий муносабатларни ривожлантиришга ҳам боғлиқдир. Ҳозирги кунда замонавий шароитда халқаро меҳнат тақсимоти асосида давлатлар уртасида барқарор иктисодий алоқаларнинг ривожланишини касб этмокда. Ўзбекистон Республикаси ривожланаётган халқаро савдо – иктисодий ҳаётнинг халқо муносабатлар жараёнининг шаклланган даражасига утиш мумкун. Шунингдек, Ўзбекистон ва бошқа аъзо давлатлар уртасидаги халқаро муносабатларини ва ишлаб чиқариш ҳажмининг усишига, янги технологияларнинг кенг ва жадал тарқалишига, инфратузилмаларининг ривожланишига, халқаро иктисодий ташкилотлар, фондлар ролининг янада ошишига, савдо ва бозорларнинг эркинлашувига ва бошқа ютуқларга эришилишига олиб келиши мумкун. Бозор иктисодиётининг конун қоидалари, ишлаб чиқариш муаммоларни ҳал этишни таъминлайди.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛА:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори, 01.04.2025 йилдаги ПҚ-132-сон.
2. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 04.04.2025 й., 07/25/132/0302-сон.

YASHIL IQTISODIYOT: BARQAROR RIVOJLANISHDA EKOLOGIK YONDASHUVNING O'RNI

To'xtasinov Javlonbek Jahongir o'g'li

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti Andijon fakulteti

“Buxgalteriya hisobi va audit” yo‘nalishi talabasi

toxtasinovjavlon214@gmail.com (88) 027-01-37

Annotatsiya: Ushbu maqolada yashil iqtisodiyot tushunchasi, uning asosiy tamoyillari hamda barqaror rivojlanishda ekologik yondashuvning o'rni yoritilgan. Maqolada yashil texnologiyalarning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri, O'zbekiston sharoitida yashil iqtisodiyotga o'tish yo'nalishlari va bu boradagi davlat siyosati tahlil qilinadi. Shuningdek, ekologik barqarorlikni ta'minlash va innovatsion yondashuvlarni rivojlantirish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan. Maqola ekologiya, iqtisodiyot va innovatsion boshqaruv sohalariga qiziquvchilar uchun foydali bo'lishi mumkin.

Kalit so'zlar: Yashil iqtisodiyot, ekologik yondashuv, barqaror rivojlanish, qayta tiklanuvchi energiya, chiqindilarni boshqarish, ekologik texnologiyalar, O'zbekiston.

“BEHBUDIY IZDOSHLARI” ILMIY VA IJODIY ISHLAR TANLOVI

Аннотация: В статье рассматривается концепция зеленой экономики, ее основные принципы и роль экологического подхода в устойчивом развитии. В статье анализируется влияние зеленых технологий на экономическую эффективность, направления перехода к зеленой экономике в Узбекистане и государственная политика в этом направлении. Также были разработаны предложения по обеспечению экологической устойчивости и развитию инновационных подходов. Статья может быть полезна всем, кто интересуется областями экологии, экономики и инновационного менеджмента.

Ключевые слова: Зеленая экономика, экологический подход, устойчивое развитие, возобновляемые источники энергии, управление отходами, экологические технологии, Узбекистан.

Hozirgi davrda global miqyosda yuzaga kelayotgan ekologik muammolar, iqlim o'zgarishi, tabiiy resurslardan haddan tashqari foydalanish kabi holatlar insoniyatni yangi iqtisodiy yondashuvlarni izlashga undamoqda. Ana shunday muhim yondashuvlardan biri bu – yashil iqtisodiyot tushunchasidir. Yashil iqtisodiyot iqtisodiy o'sishni ta'minlagan holda, atrof-muhitga salbiy ta'sirni kamaytirishga va tabiiy resurslardan oqilona foydalanishga qaratilgan tizimdir.

Yashil iqtisodiyot konsepsiyasi rivojlanayotgan va rivojlangan mamlakatlar uchun birdek dolzarb hisoblanadi. Chunki ekologik muvozanatni saqlash va barqaror taraqqiyotga erishish uchun iqtisodiy faoliyatda ekologik yondashuvlar tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Ushbu maqolaning asosiy maqsadi — yashil iqtisodiyot tushunchasini chuqur yoritish, uning asosiy tamoyillarini ochib berish hamda barqaror rivojlanishda ekologik yondashuvning o'rnini tahlil qilishdan iborat. Ayniqsa, O'zbekiston sharoitida yashil iqtisodiyotga o'tish yo'nalishlari va imkoniyatlarini o'rganish maqolaning asosiy vazifalaridan biridir.

Yashil iqtisodiyot — bu iqtisodiy o'sish va rivojlanishni ta'minlash bilan birga, atrof-muhitni muhofaza qilish, ekologik barqarorlikni saqlash hamda resurslardan oqilona foydalanishni o'z ichiga olgan integrativ tizimdir. U quyidagi asosiy tamoyillarga tayangan holda faoliyat yuritadi:

1. Resurslardan samarali foydalanish:

Tabiiy resurslar – suv, yer, havo, energiya – cheklangan bo'lib, ularni qayta tiklash qiyin yoki juda ko'p vaqt talab qiladi. Yashil iqtisodiyot resurslar isrofgarchiligini oldini olish, ularni tejamkorlik bilan ishlatishni taqozo etadi.

2. Iqlimga mos innovatsion texnologiyalarni joriy etish:

Past karbonli (kam uglerodli) ishlab chiqarish texnologiyalaridan foydalanish orqali atmosferaga chiqadigan zararli gazlar miqdorini kamaytirish — yashil iqtisodiyotning eng muhim tamoyillaridan biridir.

3. Ekologik xavfsizlik va muhofaza:

“BEHBUDIY IZDOSHLARI” ILMIY VA IJODIY ISHLAR TANLOVI

Ishlab chiqarish va iste'mol jarayonlarida chiqindilarni kamaytirish, tabiiy ekotizimlarga zarar yetkazmaslik va biologik xilma-xillikni saqlash orqali ekologik xavfsizlikni ta'minlash kerak bo'ladi.

4. Ijtimoiy inklyuzivlik:

Yashil iqtisodiyot nafaqat iqtisodiy va ekologik, balki ijtimoiy adolatga ham asoslanadi. U aholining barcha qatlamlariga teng imkoniyatlar yaratish va kambag'allikni kamaytirishni ko'zda tutadi.

5. Uzoq muddatli barqaror rivojlanish:

Yashil iqtisodiyot qisqa muddatli foyda emas, balki uzoq muddatli ekologik va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga yo'naltirilgan.

Ushbu tamoyillar global miqyosda qabul qilingan “Yashil iqtisodiyot yo'l xaritasi” asosida ishlab chiqilgan bo'lib, har bir mamlakat ularni o'z milliy strategiyasiga moslashtiradi.

Ekologik yondashuv iqtisodiy faoliyatni olib borishda atrof-muhitni muhofaza qilish, resurslardan tejamkor foydalanish va ekologik zararlarni minimallashtirish tamoyillariga asoslanadi. Ushbu yondashuv faqatgina ekologik foyda emas, balki iqtisodiy samaradorlikni ham ta'minlash imkonini beradi.

Birinchidan, ekologik yondashuv orqali ishlab chiqarish xarajatlari kamayadi. Masalan, energiya tejamkor texnologiyalardan foydalanish, chiqindilarni qayta ishlash yoki qayta tiklanuvchi energiya manbalarini joriy etish orqali korxonalar uzoq muddatli iqtisodiy foyda oladi.

Ikkinchidan, ekologik toza mahsulotlar bozorda raqobatbardosh bo'lib, iste'molchilar orasida katta talabga ega bo'lmoqda. Bu esa korxonalar uchun yangi bozorlar ochilishiga, eksport imkoniyatlarining kengayishiga olib keladi.

Uchinchidan, ekologik yondashuv sog'lom mehnat muhitini yaratadi. Tabiiy resurslar ifloslanishining oldini olish, havoning tozaligini saqlash kabi omillar inson salomatligini muhofaza qiladi. Bu esa mehnat unumdorligiga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shuningdek, ekologik innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash va ularga investitsiyalar yo'naltirish orqali yangi ish o'rinlari yaratiladi, iqtisodiyotning texnologik modernizatsiyasi yuz beradi. Masalan, O'zbekistonda quyosh va shamol energetikasiga sarmoya kiritilishi, mahalliy ishlab chiqaruvchilarning yangi texnologiyalar bilan tanishishiga va ko'nikma hosil qilishiga sabab bo'lmoqda.

Demak, ekologik yondashuv nafaqat tabiatni asrashga, balki iqtisodiy samaradorlikni oshirishga ham xizmat qiladi. Bu esa yashil iqtisodiyot modelining asosiy ustunligidir.

Barqaror rivojlanish — bu kelajak avlodlarning ehtiyojlarini xavf ostiga qo'ymasdan, hozirgi avlod ehtiyojlarini qondira oladigan iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy taraqqiyot modelidir. Ushbu modelda yashil texnologiyalar muhim o'rin tutadi, chunki ular atrof-muhitga zarar yetkazmasdan iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi.

“BEHBUDIY IZDOSHLARI” ILMIY VA IJODIY ISHLAR TANLOVI

Yashil texnologiyalar deganda tabiiy resurslarni tejaydigan, chiqindilarni kamaytiradigan, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanadigan, ekologik xavfsiz ishlab chiqarish usullari tushuniladi. Ularning asosiy turlari quyidagilardan iborat:

Quyosh va shamol energiyasi texnologiyalari:

Bu texnologiyalar an’anaviy, uglerod asosidagi energiya manbalariga muqobil hisoblanadi. Ular orqali issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish, energiyaga bo’lgan ehtiyojni ekologik toza manbalar orqali ta’minlash mumkin.

Suv va chiqindi boshqaruvi texnologiyalari:

Oqova suvlarni tozalash, maishiy va sanoat chiqindilarini qayta ishlash texnologiyalari ekologik holatni yaxshilaydi va xom ashyodan takroriy foydalanish imkonini beradi.

Yashil qurilish texnologiyalari:

Energiya tejamkor, ekologik toza materiallardan foydalanish orqali qurilish sohasida ham barqarorlikka erishish mumkin. Bu uy-joy va bino ekspluatatsiyasi davomidagi energiya iste’molini sezilarli darajada kamaytiradi.

Agroekologik texnologiyalar:

Qishloq xo’jaligida kimyoviy vositalarni kamaytirish, yer unumdorligini tabiiy usullar bilan oshirish kabi texnologiyalar ekotizimga salbiy ta’sirni kamaytiradi va oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlaydi.

Barqaror rivojlanish uchun yashil texnologiyalarni joriy etish nafaqat atrof-muhitni himoya qilish, balki uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlik va yangi iqtisodiy tarmoqlarni rivojlantirish imkonini ham beradi. Bu texnologiyalar ko’plab mamlakatlarda “yashil o’sish” strategiyasining asosiy komponenti sifatida e’tirof etilgan.

O‘zbekiston Respublikasi barqaror rivojlanish konsepsiyasiga asoslangan holda yashil iqtisodiyot tamoyillarini asta-sekin amaliyotga joriy etmoqda. Mamlakatda so‘nggi yillarda olib borilayotgan ekologik islohotlar, milliy strategiyalar va investitsion dasturlar ushbu yo‘nalishdagi ijobiy siljishlarni namoyon etmoqda.

Birinchidan, energetika sohasida transformatsiya jarayonlari boshlangan. Quyosh va shamol elektr stansiyalarini qurish bo‘yicha yirik xalqaro loyihalar amalga oshirilmoqda. Masalan, Navoiy va Buxoro viloyatlarida barpo etilayotgan quyosh elektr stansiyalari O‘zbekistonning qayta tiklanuvchi energiyaga o‘tishini jadallashtirmoqda.

Ikkinchidan, suv resurslaridan oqilona foydalanish va irrigatsiya tizimini modernizatsiya qilish borasida ham muhim qadamlar qo‘yilmoqda. Suv tejovchi texnologiyalar, tomchilatib sug‘orish tizimlari joriy etilib, suv isrofi kamaytirilmoqda.

Uchinchidan, transport sohasida ekologik yondashuv kuchaymoqda. Elektr transport vositalarini joriy qilish, jamoat transportini ekologik toza shakllarga o‘tkazish bo‘yicha konsepsiyalar ishlab chiqilgan.

“BEHBUDIY IZDOSHLARI” ILMIY VA IJODIY ISHLAR TANLOVI

To‘rtinchidan, chiqindilarni boshqarish tizimini takomillashtirish bo‘yicha qonunchilikda o‘zgarishlar qilindi. Qayta ishlash sanoatini rivojlantirish, chiqindi poligonlar sonini kamaytirish va biologik parchalanadigan mahsulotlarga o‘tish maqsad qilingan.

Beshinchidan, yashil qurilish va ekologik standartlar joriy etilmoqda. Yangi loyihalarda energiya samaradorligini oshirish, qurilish materiallarining ekologik xavfsizligiga e‘tibor qaratilmoqda.

Bularning barchasi O‘zbekistonning yashil iqtisodiyotga o‘tish yo‘lidagi ijobiy bosqichlari bo‘lib, u mamlakatning ekologik barqarorligini mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Biroq, bu yo‘lda huquqiy, moliyaviy va texnologik to‘siqlar mavjud bo‘lib, ularni hal etish uchun yanada kengroq hamkorlik va strategik rejalashtirish zarur.

Yashil iqtisodiyot — bu nafaqat atrof-muhitni muhofaza qilish, balki iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyotning muhim kafolati hisoblanadi. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, ekologik yondashuvlar ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi, resurslardan tejimli foydalanishni ta‘minlaydi hamda barqaror rivojlanishga xizmat qiladi.

O‘zbekistonda yashil iqtisodiyot tamoyillari bo‘yicha bir qator muhim chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, qayta tiklanuvchi energiya manbalariga o‘tish, chiqindilarni boshqarish, suv resurslaridan oqilona foydalanish va yashil texnologiyalarni joriy etish orqali barqaror rivojlanish sari muhim qadamlar qo‘yilmoqda. Biroq bu borada tizimli va keng ko‘lamli islohotlarni davom ettirish zarur.

Xulosa qilib aytganda, yashil iqtisodiyot — bu kelajak iqtisodiyotidir. Uni hozirdanoq shakllantirish, ekologik barqarorlikni iqtisodiy taraqqiyot bilan uyg‘unlashtirish har bir mamlakat oldida turgan ustuvor vazifadir. O‘zbekiston ham

bu jarayonda o‘zining aniq yo‘nalishi va strategiyasiga ega bo‘lishi bilan barqaror kelajak sari dadil qadam tashlamoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov, I.A. (2014). Yuksak ma‘naviyat – yengilmas kuch. T.: Ma‘naviyat nashriyoti.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-oktabrdagi PQ-4477-son qarori – “Yashil iqtisodiyotga o‘tish bo‘yicha chora-tadbirlar dasturi”.
3. Xidoyatov, A., & Shavkatov, M. (2020). Ekologik iqtisodiyot asoslari. Toshkent: “Fan va texnologiya” nashriyoti.
4. UNDP. (2021). Green Economy Progress Measurement Framework. United Nations Development Programme.
5. World Bank. (2020). Transforming Economies Towards Green Growth. Retrieved from <https://www.worldbank.org>
6. UNEP (2022). Global Green Economy Index Report. United Nations Environment Programme.
7. Rasulov, B. (2023). Yashil iqtisodiyot va atrof-muhit: O‘zbekiston tajribasi. Ekologiya va barqaror rivojlanish ilmiy jurnali, 3(2), 45-52.